

Diskutera gärna vården öppet – men

Diskussionerna var bättre och bredare förr. De som var med på 1960- och 1970-talen minns kanske att sjukvårdsfrågorna, som diskuterades kunde vara provocerande: Ivan Illich skrev om hur den medicinska professionen kunde ses som en maktfaktor med egna mål [1].

Thomas Szasz menade att staten och det medicinska etablissemanget ingått allians och att det sjukvården kallade psykisk sjukdom alltid var meddelanden på ett annorlunda språk i samband med livsproblem [2]. Bland annat Vicente Navarro förde fram att sjukvården medikaliserade samhällsproblem [3]. Sett i efterskott hade frågorna som togs upp i alla fall en utformning så att alla samhällsmedborgare som hade intresse kunde delta.

I samband med den filosofiska medicinens tillväxt uppstod en tradition där den sjuka människan sågs som en från anhöriga och vänner fri autonom individ, en individ som i förhållande till vården hade rättigheter att kräva. Att vårdens arbetare var människor med egna uppfattningar och normer i svåra existentiella frågor kom bort.

I denna anda för t ex filosofiprofessor Peter Singer från Australien fram att dödshjälp skall ske under medverkan av läkare, kontrollerade av andra läkare: »Om eutanasi endast kunde utföras av någon som tillhör den medicinska personalen, under medverkan av ytterligare en läkare, är det inte troligt att benägenheten att döda skulle öka okontrollerat i befolkningen» [4].

På samma sätt menar några av USAs mest framträdande filosofer, bl a Ronald Dworkin, Thomas Nagel, Robert Nozick och John Rawls i »New York Revue of Books» 1997 att de anser sig ha rätt till självmordshjälp vid livets slut. De skriver att de vid döendet inte vill få andras övertygelser tvingade på sig [5]. Filosoferna framställer i artikeln det som att personal som ej vill assistera vid självmord *tvingas på en döende sin övertygelse*.

Existentiella frågor har här gjorts om till praktiska vårdfrågor. Kritik mot detta sätt att argumentera är dock möjlig att föra fram (om medieutrymme ges). En filosof skriver som svar till USA-filosoferna att de håller på med dumheter (sloppy talk), men att sättet att diskutera

har blivit så vanligt att folk inte längre hör vad de säger [6].

Under senare år har det dykt upp tidningsartiklar där anklagelser riktas mot bestämda personer eller hela vården för behandling av en enskild sjuk människa. Den sjuka eller anhöriga, som har tillgång till medierna kanske kan känna tillfredsställelse med att få sin berättelse ut i offentligheten. Efter att ha följt en dansk laddad mediedebatt har jag tänkt en del på mediemoral: dök följande historia upp i TV och press för att journalister misstänkte att ett allvarligt fel begåtts av läkare, eller för att historien sågs säljbar?

Den danske filosofen Peter Kemp har i en artikel i Politiken 14 juni 1997, i TV och i en bok [7], fört fram stark kritik mot läkarnas behandling av hans hustru Margrethe (som själv var läkare). Margrethe fick under sen graviditet bröstcancer. Hon frånvalde rekommenderad behandling med bröstborttagning, strålbehandling och kemoterapi men lät lokala tumörer tas bort. Senare konstaterades lungmetastaser. Margrethe sade också då nej till läkarrekommenderad behandling och valde istället behandling med akupunktur, vilket skall ha lindrat smärta och ångestattacker.

När Margrethe blev försämrad (allmäntillstånd och andning, med tillkommen knöl på huvudet och svaghet i ena ansiktshalvan) gav akupunktören ett recept på ett intravenöst näringstillskott, som skulle ge energi att flytta runt med (formulering från boken). Akupunktören skall ha menat att Margrethes svaghet kunde bero på magnesiumbrist. Hon lades en natt in på sjukhus där hon dog under andra dygnet.

Peter Kemp anklagar en läkare för att ha berättat för Margrethe att hon hade hjärnmetastaser, och menar att det var en etiskt oförsvärlig handling: att det var läkararrogans som dräpte hustrun för att hon förlorade hoppet när hon fick sin diagnos. Kemp riktar stark kritik mot hur många saker handlades under de sista dagarnas sjukhusvård: läkarna ansåg central venkateterinläggning riskabel och Margrethe fick istället näring via magsond men ej den önskade

närigen, antibiotika sattes in mot misstänkt men ej säker lunginflammation, dessutom i en av Margrethe anedd för hög dos, läkarna skall ha varit oskickliga vid blodprovstagning m m ...

Kemp påpekar att han inte funnit någon grund till att offentliggöra namnen på de två avdelningsläkarna, som visserligen uppträdde »tåbeligt» och mest cyniskt av alla, men han såg dem som uttryck för systemet när det är som värst. Om de haft en bättre utbildning och klokare och mindre arroganta överläkare som krävt högre etisk standard av dem hade de säkert uppträtt annorlunda skriver han. Avdelningens namn och överläkarnas namn och utdrag ur deras brev offentliggjordes av Kemp.

I boken framgår att Kemp innan Politikenartikeln publicerades drygt fem veckor efter hustruns död också varit i kontakt med en annan tidningsjournalist och av denne erbjudits att skriva i hans tidning. I TVs »Go' morgen Danmark» deltog Kemp en dryg månad efter Margrethes död: minst tre journalister har således funnit skäl för att utan dröjsmål offentliggöra den djupt sorgande Kemps anklagelser.

Efter Peter Kemps kritik av läkare skrev läkaren Ole Hartling en tänkvärd artikel i den danska tidningen Information [8]. Hartling skildrar hur svåra besked alltid kan bli fel: »Varför sa du inte lite om det först i telefon?», »Varför nämnde du det redan i telefon?», »Varför förberedde du mig inte gradvis?», »Varför sa du inte direkt hur det är fatt?».

Hartling säger att det ju är självklart att vi kan se och beskriva en svårt sjuk människa som den svaga parten men att en sjuk och svag patient kan upplevas mycket stark i sin vrede: »Ni kan inte ert arbete», »När jag som snickare fick en uppgift löste jag den, vad gör ni?», »Varför har du överhuvudtaget blivit läkare?». Kanske är det en omöjlighet att läkare som inte kan bota en patients sjukdom också skall vara den som hjälper den sjuke med hans existentiella vrede över att samma läkare måste ge upp säger Hartling.

I en debattartikel i Dagens Nyheter i år berättade en person vad hennes anhöriga under sista månaden haft för psy-

inte enskilda sjuka

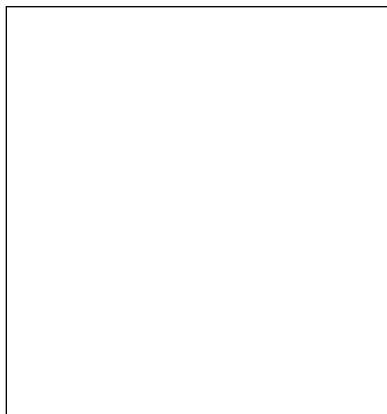
kiska symtom, om hans läkarkontakter och medicinering [9]. I artikeln fanns också påståenden som »en vanlig situation är att en mer eller mindre (ofta mindre) kunnig allmänläkare ska bedöma ...».

Jag känner stor olust inför att på detta sätt en akut sjuk människa lämnas ut på en debattsida, att offentliggöra någons handlande i samband med en psykotisk fas måste ses som integritetskränkande. Det är självklart viktigt att enskilda sjuka och deras anhöriga skall vara delaktiga i behandling och kunna föra fram kritik mot vården. Varför en viss vårdform eller medicinering rekommenderas i en speciell situation för en viss patient kan av läkare ju inte föras fram i en dagstidning. Rimligen är det svårt att genomföra en behandling när offentliggörande i pressen fortlöpande kan ske. En allmänt hållen formulering i en dagstidning att läkare ofta är mindre kunniga kommer inte något konstruktivt ut av.

Är det idag doktors fel om man inte blir frisk? En period under medeltiden var det vanligt med sk macabrefigurer, avbildningar av döda i olika nedbrytningsstadier. Bilderna bedöms ha konkretiserat dödens hot, livets skörhet och skräcken för den personliga förstörelsen. Idag förefaller det ibland som om vetenskapen att vi en dag är döda har ersatts av planering inför ett avlägset framtida döende. Blir man inte frisk efter sjukvårdskontakter ligger idag tanken att det måste vara någons fel lätt till hands.

Jag har sedan 6 juli i år (då man i en rubrik på DN:s förstasida kunde läsa att psykiaterna är vår tids bödlar) läst tidningen noggrant och sett att artiklar med medicinsk baskunskap lyser med sin frånvaro.

Hugo Lagercrantz efterlyste i DN mer vetenskapsartiklar och påtalade bristen i jämförelse med två utländska tidningar av hög standard [10]. Som första steg skulle jag vara nöjd om svenska tidningar då och då jämsides med artiklarna, som skildrar personliga upplevelser och anklagelser mot sjukvården, också publicerade artiklar som redovisade dagens skolmedicinska vardagskunskaper. Läsare skulle på så sätt få en mer realistisk bild av den medicinska världens möjligheter och begränsningar.

KRÖNIKÖR

REET ARNMAN

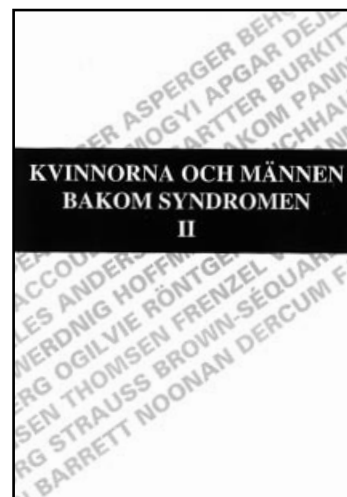
överläkare i hematologi, Länssjukhuset, Gävle-Sandviken.

e-post: reet.arnman@swipnet.se

”Efter att ha följt en dansk laddad mediedebatt har jag tänkt en del på mediemoral: dök följande historia upp i TV och press för att journalister misstänkte att ett allvarligt fel begåtts av läkare, eller för att historien sågs säljbar?”

Referenser

1. Illich I. Den farliga sjukvården. Aldus, 1975.
2. Szasz T. The myth of mental illness (1961). USA. Harpercollins, 1984.
3. V. Medicine under capitalism (1976). UK. Croom Helm, 1979.
4. Singer P. Praktisk etik, 2:a uppl. Thales 1996: 192.
5. Dworkin R et al. Assisted Suicide: The Philosophers' Brief. New York Review of Books 27 mars 1997.
6. Coope CM. Death with dignity. Hasting Cent Report 1997; 27: 37-8.
7. Kemp P, Lomholt Kemp M. Et liv der ikke dør. En bog om lægekunst og menneskelighed. Danmark: Spektrum, 1998.
8. Hartling O. Når lægekunsten er sværest. Information. Köpenhamn 2 sept 1998: 8.
9. Moberg Å. Psykisk ohälsa en folksjukdom. Dagens Nyheter 6 sept 1999: 4.
10. Lagercrantz H. Brev till kulturredaktionen. Kunde Darwin kan DN. Dagens Nyheter 23 aug. 1999: B2.

Ännu en syndrombok!

• Boken "Mannen bakom syndromet" har fått en efterföljare: "Kvinnorna och männen bakom syndromen" med 70 artiklar som publicerats i Läkartidningen under perioden 1990–1996. Den tar upp namn som Asperger, Bichat, Fanconi och Waldenström. Här finns också män "bakom metoden", exempelvis Doppler och Röntgen.

• Denna bok omfattar 248 sidor och är rikt illustrerad, även med färgbilder. Därtill finns en sammanställning (i förminskat utförande) av de uppskattade tidningsomslag som hör till serien. Priset är 190 kronor + porto (60 kronor).

Beställ här:

..... ex "Kvinnorna och männen bakom syndromen" à 190 kronor + porto.

BESTÄLLARE.....

ADRESS.....

POSTNUMMER/POSTADRESS

Insändes till Läkartidningen,
Box 5603, 114 86 Stockholm.

Telefax 08-20 76 19